

ЛУКИАН

РАЗГОВОРИ НА МЪРТЪВЦИ

Превод от старогръцки: Александър Ничев, 1971

chitanka.info

1

ДИОГЕН И ПОЛИДЕВК

ДИОГЕН

Драги Полидевк, заръчвам ти, веднага щом идеш горе (мисля, твой ред е да възкръснеш утре), ако видиш някъде кучето^[1] Менип (а ще го намериш в Коринт, при Краниона, да се припича на слънце, или в Ликея да се присмива на спорещите помежду си философи), да му кажеш: „Менипе, Диоген те кани, ако достатъчно си се насмял над земните работи, да дойдеш при нас, за да се смееш още повече. Горе твоят смях е все още в колебание, и ти често се питаш: «Кой ли, в края на краищата, знае какво става след смъртта?» Долу не ще престанеш уверено да се смееш, както той сега, и особено когато гледаш богатшите, сатрапите и тираните тъй смирени и незначителни, че се разпознават само по плаحوвете си и по това, че са жалки и ниски при спомена за горния свят.“ Тъй му рече, и още — като дойде, да напълни торбата с вълчи боб^[2], да донесе, ако намери нейде на кръстопътя, Хекатин обед^[3], яйце от очистително жертвоприношение или нещо подобно.

ПОЛИДЕВК

Добре, Диогене, ще му обадя това. Но за да го позная, кажи ми как изглежда.

ДИОГЕН

Стар, плешив, с наметалце, цялото в дупки, отворено за всеки вятър, пъстро от кръпките по него, постоянно се смее и най-вече се подиграва на тия шарлатани, философите.

ПОЛИДЕВК

Лесно е да го намеря, дори само по тези белези.

ДИОГЕН

Искаш ли да ти поръчам нещо и за самите тях, за философите?

ПОЛИДЕВК

Казвай. И това не ще е тежко.

ДИОГЕН

Изобщо, кажи им да престанат да дърдорят, да не спорят за вселената, да не си майсторят взаимно рога^[4], да не правят крокодили^[5] и да не упражняват ума си с подобни невъзможни неща.

ПОЛИДЕВК

Но те ще кажат, че съм невежа и простак, ако взема да нападам тяхната мъдрост.

ДИОГЕН

Ти пък им кажи от мене да вървят поврага.

ПОЛИДЕВК

И това ще им кажа, Диогене.

ДИОГЕН

На богатите пък, миличък Полидевкчо, предай от нас това: „Глупци, защо пазите златото си? Защо сами наказвате себе си, като пресмятате лихви и трупате талант връз талант^[6], когато след малко само с един обол^[7] ще трябва да слезете долу?“

ПОЛИДЕВК

И това ще бъде казано.

ДИОГЕН

Но кажи също на красавците и силните, например на коринтиеца Метил и на бореца Дамоксен, че тук, при нас, ги няма нито русите коси, нито светлите и черните очи, няма румени бузи, изпънати жили и здрави плещи. Дето казват, всичко е прах и пепел — голи черепи и никаква хубост.

ПОЛИДЕВК

Не е трудно да кажа и това на красавците и силните.

ДИОГЕН

А на бедните, спартанецо — а те са много, негодуват срещу съдбата си и се оплакват от неволята си, — кажи да не плачат и стенат, разправи им за тукашното равенство и че ще видят как тамошните богаташи в нищо не стоят по-горе от тях. А твоите спартанци, ако искаш, укори от мене, кажи им, че са се разпуснали.

ПОЛИДЕВК

Не говори нищо за спартанците, Диогене! Не мога да го допусна! Но туй, което каза за другите, ще го съобщя.

ДИОГЕН

Да ги оставим, щом искаш. Но на споменатите по-рано отнеси моите думи.

[1] Кучета били наричани презрително или шеговито философите-киници (или циници). — Б.пр. ↑

[2] Вълчийт боб бил храна на бедняците. — Б.пр. ↑

[3] Хекатин обед: на Хеката, която, според представите на гърците, бродела нощем, придружена от души на мъртъвци, поставяли по кръстопътищата яйца, хляб, сирене и други скромни храни, които бедняците събирали. — Б.пр. ↑

[4] Лукиан има предвид следния силогизъм: Ти имаш това, което не си изгубил; не си изгубил рога; следователно имаш рога. — Б.пр. ↑

[5] Крокодили: за този вид силогизми вж. „Продажба на животи“. — Б.пр. ↑

[6] Талантът е парична единица, различна по стойност през различни епохи в различните части на древния свят. — Б.пр. ↑

[7] Оболът е дребна монета, която поставяли в устата на мъртвеца, за да плати превоза си на подземния лодкар Харон. — Б.пр.

↑

2

ПЛУТОН, ИЛИ ПРОТИВ МЕНИП

КРЕЗ

Плутоне, не можем да търпим това куче Менип да живее близо до нас. Затова или него премести нейде другаде, или ние ще се преселим на друго място.

ПЛУТОН

Че какво лошо ви прави той, нали е мъртвец като вас?

КРЕЗ

Когато плачем и въздишаме при спомена за благата от горния свят — този хе, Мидас, за златото си, Сарданапал за големия си разкош, а аз, Крез, за съкровищата си, — той ни се присмива, гълчи ни, нарича ни роби и мръсници, а понякога с песните си смущава нашите плачове. Изобщо неприятен човек е.

ПЛУТОН

Какво говорят те, Менипе?

МЕНИП

Истината, Плутоне. Мразя ги, защото са низки и недостойни хора. Не им стига, че са водили лош живот, ами и мъртви сега си спомнят и се стремят към земните блага. Ето защо изпитвам радост, че ги мъча.

ПЛУТОН

Да, но не бива! Те страдат, понеже са изгубили не малки богатства.

МЕНИП

И ти ли ставаш глупав, Плутоне, да съчувствуващ на техните стенания?

ПЛУТОН

Съвсем не, но не бих желал да се карате.

МЕНИП

И все пак вие, най-лоши между лидийци, фригийци и асирийци, знайте, че аз не ще престана! Където и да идете, аз ще ви следвам, ще ви мъча, ще ви се подигравам с песните си, ще ви се присмивам!

КРЕЗ

Това не е ли безсрамие?

МЕНИП

Не, безсрамие беше онова, което вършехте вие, като искахте да бъдете боготворени, като обиждахте свободните люде и ни най-малко не си помисляхте за смъртта. Сега плачете, лишени от всичко!

КРЕЗ

От много и големи богатства, о богове!

МИДАС

А аз от колко злато!

САРДАНАПАЛ

Пък аз от какъв разкош!

МЕНИП

Отлично, тъй правете: вие плачете, пък аз непрекъснато ще ви припявам изречението „Познай себе си“^[1]. Много ще отива като съпровод на вашите плачове.

[1] Изречението „Познай себе си“ било написано в преддверието на храма на Аполон Делфийски. — Б.пр. ↑

3

МЕНИП, АМФИЛОХ И ТРОФОНИЙ

МЕНИП

Вие двамата, Трофоний и Амфилох, сте прости мъртъвци, а неизвестно как сте удостоени с храмове, минавате за пророци и наивниците ви смятат за богове.

АМФИЛОХ

Та какво сме криви ние, че те от глупост мислят така за едни прости мъртъвци?

МЕНИП

Да, но нямаше да мислят тъй, ако вие приживе не ги заблуждавахте, че уж знаете бъдещето и можете да го предсказвате на желаещите.

ТРОФОНИЙ

Менипе, Амфилох, ето го, ще знае какво да отговори в своя защита. Що се отнася до мене, аз съм херой и предричам бъдещето, ако някой слезе при мене. Ти, изглежда, никога не си ходил в Лебадия, иначе не би се съмнявал.

МЕНИП

Що думаш? Значи, ако не ида в Лебадия, със смешно ленено платно върху себе си и с пита в ръцете, и не пропълзя през тесния отвор на пещерата ти, не ще мога да разбера, че си мъртвец, който се отличава от другите само с измамничеството си? Но кажи ми в името на твоето прорицателско изкуство, що значи херой?

ТРОФОНИЙ

Същество, съставен от човек и бог.

МЕНИП

Което, искаш да кажеш, не е нито човек, нито бог, и същевременно е и двете неща? Тогава, къде се дява сега твоята божествена половина?

ТРОФОНИЙ

Предсказва в Беотия, Менипе.

МЕНИП

Не разбирам какво говориш, Трофоний, но ясно виждам, че си изцяло мъртвец.

4

ХЕРМЕС И ХАРОН

ХЕРМЕС

Лодкарю, хайде, ако искаш, да сметнем колко ми дължиш вече, та да не се караме отново.

ХАРОН

Да сметнем, Хермесе. По-добре да сме наясно, пък и по-малко грижи.

ХЕРМЕС

По твоя поръчка донесох котва за пет драхми.

ХАРОН

Много пари!

ХЕРМЕС

Кълна се в Аидоней, за пет я купих, и още — ремък за веслата, два обола.

ХАРОН

Тури пет драхми и два обола.

ХЕРМЕС

Още — игла за платното. Пет обола заплатих.

ХАРОН

И тях притури.

ХЕРМЕС

Още — восък, за да замажеш цепките на лодката, гвоздеи и въже, с което привърза реята — всичко две драхми.

ХАРОН

Евтино си ги взел.

Това е, ако не сме пропуснали нещо в сметката. Кога смяташ да ми ги дадеш?

ХАРОН

Сега не може, Хермесе, но ако някаква чума или война ни изпрати повечко хора, тогава ще мога да припечеля, като объркам сметката по превоза.

ХЕРМЕС

Значи, сега да седна и се моля дано стане най-лошото, та тъй да си получа дълга?

ХАРОН

Инак не може, Хермесе. Сега, както виждаш, ни дохождат малцина. Мир е.

ХЕРМЕС

По-добре тъй, макар че вземането ми се отсрочва. — Но помниш ли, Хароне, какви пристигаха древните хора? Всички — юнаци, покрити с кръв и повечето ранени. А сега — този умрял, отровен от сина си или от жена се, онзи — с корем и крака, подути от разкош. Всички са бледни и жалки и никак не приличат на онези. Повечето от тях, види се, дохождат като жертва на взаимни коварства за пари.

ХАРОН

Да, те са нещо много желано...

ХЕРМЕС

Значи, и аз не ще греша, ако река да искам по-настойчиво дълга си от тебе.

5

ПЛУТОН И ХЕРМЕС

ПЛУТОН

Знаеш ли оня старец, оня, съвсем престарелия, богаташа Евкрат, дето няма деца, но има хиляди ловци на наследството си?

ХЕРМЕС

Да, ти говориш за сикионеца. Та какво?

ПЛУТОН

Него, Хермесе, остави да живее и към деветдесетте години, които е живял, притури още толкова и дори повече, ако е възможно, а неговите ласкатели — младия Харин, Дамон и другите — смъкни тук всички един по един.

ХЕРМЕС

Такова нещо би изглеждало странно.

ПЛУТОН

Съвсем не! Напълно справедливо! Какво зло са видели от него, та желаят смъртта му? Защо, без да са му никакви роднини, се стремят към богатствата му? А най-отвратителното от всичко е, че макар и да му желаят това, те все пак се грижат за него, поне пред хорските очи; когато е болен, на всички е ясно какво искат, и все пак те обещават да принесат жертва, ако оздравее. Изобщо, многообразно е ласкателството на тези хора. Затова нека той бъде безсмъртен, а те да го изпреварят, напразно зяпнали към богатството му!

ХЕРМЕС

Хубаво ще си изпатят, негодници такива! Но и той много добре ги пасе и обнадежда. Изобщо, макар че винаги прилича на умиращ, той е много по-здрав от младежите. А те вече са си поделили

наследството и му се наслаждават, виждайки пред себе си един блажен живот.

ПЛУТОН

И тъй, нека той съблече старостта и, подобно на Йолай, се подмлади, а те, посред надеждите си, да напуснат мечтаното богатство и дойдат тук, умрели с подлата смърт на подлеци!

ХЕРМЕС

Не се грижи, Плутоне. Ще ти ги доведе един по един, поред. Мисля, седмина са.

ПЛУТОН

Смъквай ги, а той, превърнат от старец в младеж, ще изпровожда всеки един до гроба.

6

ТЕРПСИОН И ПЛУТОН

ТЕРПСИОН

Право ли е това, Плутоне? Аз да умра на трийсет години, а старият Тукрит, който прехвърли деветдесетте, да живее още!

ПЛУТОН

Съвсем право, Терпсионе. Той живее, без да пожелава смъртта на никого от приятелите си, а ти през всичкото време го дебнеше и чакаше наследството му.

ТЕРПСИОН

Че не трябваше ли той, като е вече стар и не може да използва богатството си, да напусне живота и отстъпи на младите?

ПЛУТОН

Нов закон установяваш, Терпсионе: който не може да използва богатството си за удоволствия, да умира. Но Мойрата и природата са наредили иначе.

ТЕРПСИОН

Та аз тъкмо тази наредба осъждам! Това нещо трябваше да става по някакъв ред: първо по-старият, а след него — който го следва по възраст, и по никой начин обратно! Не трябва да живее един грохнал старец, комуто са останали само три зъба, едвам вижда, ходи опрян на четири роба, носът му пълен със сополи, очите му — с гурели, никаква радост вече не знае, някакъв жив гроб, посмешнице за младите, докато най-красиви и здрави момци мрат. Все едно реките да потекат назад^[1]! Или, най-сетне, трябваше поне да се знае кой старец кога ще умре, че да не обикаляме напразно някои от тях. А сега е като в поговорката: колата вози вола.

ПЛУТОН

В това, Терпсионе, има много повече разум, отколкото се струва на тебе. Какво ви е, та сте зинали към чуждото и се увъртате около бездетните старци? Затова ставате за смях, когато ви погребват преди тях. Този край предизвиква голяма радост у повечето хора: колкото вие желаете тяхната смърт, толкова всички се радват, че сте ги изпреварили. Измислили сте нов занаят: да обичате баби и старци, и особено ако са бездетни; които са с деца, тях не обичате. Впрочем, мнозина от необичаните, като разберат подлостта на вашата обич, дори ако имат деца, се преструват, че ги мразят, та и сами да се сдобият с приятели. После обаче в завещанията си те изключват тези отдавнашни свои телохранители^[2], а синът и природата, както е и редно, получават всичко, докато ония се пукат от яд и скърцат със зъби.

ТЕРПСИОН

Да, това е истина. Ето, на мене що нещо ми е изял този Тукрит! Всякога приличаше на умиращ, а когато влизах при него, тихо стенеше и подпискваше като още неизлюпено пиле. Така аз мислех, че той ей сега ще влезе в гроба, и му изпрацах много подаръци, за да не би съперниците ми да ме надминат в щедрост. Нощем обикновено лежах безсънен от грижи. Все пресмятах, все нареждах. Това стана причина да умра — безсънието и грижите. А той, след като ми глътна такава хубава стръв, завчера, когато ме погребяха, стоеше до мене и се смееше!

ПЛУТОН

Браво, Тукрите! Живей колкото се може повече, богатей, надсмивай се над такива и не умирай, преди да изпроводиш всичките си ласкатели!

ТЕРПСИОН

И на мене, Плутоне, ще ми бъде много драго, ако Хариад също умре преди Тукрит.

ПЛУТОН

Бъди спокоен, Терпсионе! И Фидон, и Мелант, и, изобщо, всички останали ще го изпреварят поради същите грижи.

ТЕРПСИОН

Одобрявам! — Живей още дълго, Тукрите!

[1] Изразът е на Еврипид, „Медея“. — Б.пр. ↑

[2] Телохранители, очевидно иронично, се наричат преследващите богаташа негодници. — Б.пр. ↑

ЗЕНОФАНТ И КАЛИДЕМИД

ЗЕНОФАНТ

Ами ти, Калидемиде, как умря? За мене знаеш — аз бях постоянен гост^[1] на Диний, веднъж ядох повече, отколкото трябваше, и се задавих. Ти нали беше там, когато умирах?

КАЛИДЕМИД

Бях, Зенофанте. Моето пък стана едно съвсем невероятно нещо. Мисля, ти също познаваше стария Птеодор.

ЗЕНОФАНТ

Бездетния, богатия, с когото, както зная, прекарвахте заедно, нали?

КАЛИДЕМИД

Тъкмо той! Постоянно се грижех за него, защото ми обещаваше, че ще ме остави наследник. Но понеже работата се проточи прекомерно много и старецът продължаваше да живее повече от Титон, измислих един кратък път към наследството: купих отрова и убедих виночерпеца, щом Птеодор поиска да пие — а той обича да пие чисто вино, — да я сипе в чашата и да му я подаде. Заклех се да го пусна на свобода, ако направи това.

ЗЕНОФАНТ

И какво стана? Изглежда, ще кажеш нещо съвсем неочаквано.

КАЛИДЕМИД

Когато се изкъпахме и дойдохме, момчето беше приготвило две чаши — едната, с отровата, за Птеодор, а другата — за мене. Не зная как то сбърка и подаде на мене отровата, а на Птеодор — неотровната чаша. Тогава старецът пи, и — нищо, а аз веднага се проснах мъртъв

вместо него. — Защо се смееш, Зенофанте? Не бива да се присмиваме на приятели!

ЗЕНОФАНТ

Хубаво си изпатил, Калидемиде! А старецът какво направи?

КАЛИДЕМИД

Първо се посмути от тази внезапност, но после, когато, струва ми се, разбра каква е работата, прихна да се смее на туй, което бе сторил виночерпецът.

ЗЕНОФАНТ

Не трябваше да тръгваш по-краткия път. По-царския път щеше да ти дойде по-сигурно, макар и малко по-късно.

[1] Постоянен гост, в оригинала: паразит, т.е. човек, който живее на чужд гръб; в древността паразитите били цяла социална категория. — Б.пр. ↑

8

КНЕМОН И ДАМНИП

КНЕМОН

Това е точно като в поговорката: сърнето гътнало лъва!

ДАМНИП

Защо се сърдиш, Кнемоне?

КНЕМОН

Защо се сърдя, питаш? Против волята си, измамен, аз, нещастният, оставих наследник, а тези, които исках да ме наследят, оставих без нищо!

ДАМНИП

Как стана това?

КНЕМОН

Увъртах се край Хермолай, големия богаташ, нали е бездетен, и се надявах, че ще умре. Той с голямо удоволствие приемаше грижите ми. Хрумна ми, че ще бъде разумно да обявя завещанието си, съгласно което му оставям всичко свое, та и той, подражавайки ми, да стори същото спрямо мене.

ДАМНИП

А той — какво?

КНЕМОН

Какво е написал в завещанието си, не зная. Аз обаче внезапно умрях, тъй като покривът падна връз мене, и сега Хермолай владее моя имот: глътна, като никоя щука, и стръвта, и въдицата!

ДАМНИП

Не само тях, ами и тебе, рибаря. Измислил си клопка за самия себе си.

КНЕМОН

Тъй изглежда. Затова пъшкам.

9

СИМИЛ И ПОЛИСТРАТ

СИМИЛ

Дойде ли най-сетне и ти, Полистрате, при нас? Мисля, ти живя почти сто години.

ПОЛИСТРАТ

Деветдесет, че и осем отгоре, Симиле.

СИМИЛ

Как прекара тия трийсет години след моята смърт? Аз, знаеш, умрях, когато ти беше към седемдесет.

ПОЛИСТРАТ

Свърхприятно — макар че това ще ти се види странно.

СИМИЛ

Да, странно — как ти, един стар, болнав, и при това бездетен човек, си могъл да се наслаждаваш на живота!

ПОЛИСТРАТ

Първо, за мене нямаше нищо невъзможно. После, аз имах и множество красиви младежи, и най-нежни жени, и благовония, и уханно вино, и трапеза, каквато няма и в Сицилия^[1].

СИМИЛ

Това е нещо ново. Аз те знаех като много пестелив.

ПОЛИСТРАТ

Не, драги, благата се стичаха от други към мене. Още от ранно утро пред вратите ми се тълпяха мнозина, после ми се поднасяха разни дарове, най-хубавите от всички краища на земята.

СИМИЛ

Цар ли стана след моята смърт, Полистрате?

ПОЛИСТРАТ

Не, но имах хиляди поклонници.

СИМИЛ

Смешна работа! Поклонници — ти, на тая възраст, с четири зъба в устата?

ПОЛИСТРАТ

Вярвай бога, и то най-първите хора в града. За мене — един стар, плешив, както виждаш, та и гурелив и сополив човек — те се грижеха с най-голяма радост и щастлив се чувствуваше онзи от тях, когото само удостоявах с поглед.

СИМИЛ

Да не би и ти, подобно на Фаон, да си превозил Афродита от Хиос и после тя по твое желание да ти е дала да бъдеш отново млад, хубав и привлекателен?

ПОЛИСТРАТ

Не, какъвто съм сега, такъв ме желяеха.

СИМИЛ

Загадъчни думи!

ПОЛИСТРАТ

Напротив, съвсем ясна е тази любов към бездетните богати старци.

СИМИЛ

Сега разбирам твоята красота, любезни: тя е идеала от златната Афродита^[2].

ПОЛИСТРАТ

Както и да е, аз, Симиле, получих не малко изгоди от поклонниците си. Само дето в нозете ми не падаха. Често бивах груб с тях, понякога изгонвах някои, а те се надпреварваха кой да бъде пощедър към мене...

СИМИЛ

И какво реши най-сетне за богатството си?

ПОЛИСТРАТ

На всеки от тях казвах, че го оставям за наследник. Те вярваха и ставаха още по-ласкави. Но аз имах друго, истинско завещание, което узаконих, и ги пратих поврага всички.

СИМИЛ

Кой те наследява според последното завещание? Навярно някой сродник?

ПОЛИСТРАТ

Пази боже! Едно неотдавна купено красиво момче, фригийче.

СИМИЛ

Към колко годишно, Полистрате?

ПОЛИСТРАТ

Около двайсет.

СИМИЛ

Сега разбирам какви услуги ти е правило.

ПОЛИСТРАТ

Но то заслужаваше много повече от другите да ме наследи, макар че беше варварин и негодник. Сега вече около него се увъртат дори най-знатните. Та той момък ме наследи и сега се числи към аристократите, бръсне си брадата и приказва по варварски, но го смятат за по-благороден от Кодър, за по-красив от Нирей и за по-умен от Одисей.

СИМИЛ

Мене ми е все едно: ако ще, вожд на Елада да стане, стига само те да не бъдат наследници.

[1] Сицилийските гърци били известни с чревоугодничеството си. — Б.пр. ↑

[2] Златна е постоянен Омиров епитет на Афродита; тук — с комичен смисъл, за да означаи любовта, която се стимулира от златото, от богатството. — Б.пр. ↑

10

ХАРОН, ХЕРМЕС И РАЗНИ МЪРТЪВЦИ

ХАРОН

Чуйте какво ни е положението! Лодката, както виждате, е малка и попрогнила и тече на много места. Само да се наклони на една страна, и ще се обърне. Пък и вие сте дошли наведнъж толкова народ, и всеки носи много нещо. Сега, ако влезете с всичко това, боя се да не се каете отпосле, особено тези, които не знаят да плават.

ХЕРМЕС

Какво да направим тогава, че да преплуваме благополучно?

ХАРОН

Аз ще ви кажа: трябва да влизате голи, като оставяте на брега всички тия ненужни неща, защото и тъй лодката едвам ще ви побере. — А ти, Хермесе, от сега ще гледаш да не приемаш никого от тях да влиза, ако не е гол и ако, както казах, не е хвърлил нещата си. Застани до стълбата, преглеждай ги и ги пускай, като ги заставяш да влизат голи.

ХЕРМЕС

Добре казваш. Тъй да сторим. — Кой е този тук, първият?

МЕНИП

Аз съм Менип. Ето, Хермесе, хвърлих торбата и тоягата си в езерото, а плаща си не донесох — и добре сторих.

ХЕРМЕС

Влизай, Менипе, най-добър от всички мъже, и заеми първото място горе, при кормчията, за да наблюдаваш всички. — А кой е този хубавец?

ХАРМОЛЕЙ

Хармолей мегарецът, любовникът, чиято целувка струваше два таланта.

ХЕРМЕС

Снеми си тогава хубостта, и устните заедно с целувките, и гъстата си коса, и червенината по бузите, и цялата си кожа. Добре, готов си, влизай вече. — Ами ти там, страшният, дето носиш багреница и диадема, кой си?

ЛАМПИХ

Лампих, тиран на Гела.

ХЕРМЕС

Защо, Лампихе, си дошъл с толкова много неща?

ЛАМПИХ

Защо ли? Че биваше ли, Хермесе, един тиран да дойде гол?

ХЕРМЕС

Тиран — в никой случай, но мъртвец — да. Хайде, хвърляй тези работи!

ЛАМПИХ

Ей на, богатството е изхвърлено.

ХЕРМЕС

И гордостта си хвърли, Лампихе, и високомерието си. Ще тежат на лодката, ако влязат с тебе.

ЛАМПИХ

Но остави ми поне диадемата и мантията!

ХЕРМЕС

Не може! Хвърли и тях!

ЛАМПИХ

Добре! Какво още? Както виждаш, хвърлих всичко.

ХЕРМЕС

И жестокостта, и безумието, и дързостта, и гнева — и тях хвърли!

ЛАМПИХ

Ей ме на, гол съм.

ХЕРМЕС

Влизай сега. — Ами ти, дебелият, месестият, кой си?

ДАМАСИЙ

Дамасий, борецът.

Да, приличаш. Зная те, често съм те виждал по палестрите.

ДАМАСИЙ

Да, Хермесе. Но пусни ме, аз съм гол.

ХЕРМЕС

Не си гол, драги, с толкова меса върху си. Снеми ги, защото ще потопиш лодката, само като туриш единия си крак в нея. Но хвърли и тези венци, и дипломите!

ДАМАСИЙ

Ето, както виждаш, наистина съм гол и по тегло равен на другите мъртъвци.

ХЕРМЕС

Тъй е по-добре — по-лек да си. Влизай! — И ти, Кратоне, влез, но хвърли богатството, изнежеността и разкоша си, не вземай погребалните си одежди, нито достойнствата на прадедите си, остави знатния си род, славата си и почестите, които градът ти е отдал, и надписите на статуите си. Не говори за голямата гробница, която са ти издигнали: тия неща тежат, дори само като се споменават.

КРАТОН

Не ми се ще, но ще ги хвърля. Какво мога да сторя?

ХЕРМЕС

Охо! Ами ти, въоръженият, какво искаш? Защо носиш този трофей?

ПЪЛКОВОДЕЦЪТ

Защото победих, Хермесе, отличих се и градът ме почете с него.

ХЕРМЕС

Остави на земята трофея! В ада царува мир, и не ще ти притрябва никакво оръжие. — А кой е този тъй важен на вид, тъй надут, с навъсени вежди, цял потънал в мисли, с такава голяма брада?

МЕНИП

Някакъв философ е, Хермесе, или, по-добре, някой измамник и хвалипръцко. Съблечи и него: ще видиш много смешни неща, скрити под плаща му.

ХЕРМЕС

Хвърли първо дрехите си, а после и всичко останало. О Зевсе, какво самохвалство носи този човек, какво невежество, страст към спорове, пустословие, неразрешими въпроси, бодливи думи, заплетени мисли! Колко много напразен труд, колко много празни приказки, глупости и дребнавост! О Зевсе, ето и късче злато, и сладострастие, и безсрамие, и гняв, и разкош, и изнеженост! Не остана скрито за мене, макар че грижливо го криеш. И лъжата хвърли, и гордостта, и мисълта, че си по-добър от другите! Ако влезеш с всичко това, какъв петдесетвеслен кораб би те побрал?

ФИЛОСОФЪТ

Оставям ги, щом заповядваш така.

МЕНИП

Но нека махне и тази брада, Хермесе. Както виждаш, тя е тежка и рунтава, има най-малко пет мини косми.

ХЕРМЕС

Добре думаш. — Махни и нея!

ФИЛОСОФЪТ

Кой ще я отреже?

ХЕРМЕС

Хей на, Менип, той ще я отсече с корабостроителската брадва, като използва стълбата за пън.

МЕНИП

Не, Хермесе, дай ми трион. Така е по-смешно.

ХЕРМЕС

Брадвата е достатъчна. — Добре. Сега, като махна тая смрадлива козя брада, по заприлича на човек.

МЕНИП

Искаш ли да му взема малко и веждите?

Разбира се! Той ги е вирнал над челото си и не зная защо се големее. — Какво? Плачеш, негоднико, страхуваш се пред смъртта? Ха влез!

МЕНИП

Още едно нещо има под мишницата си, най-тежкото.

ХЕРМЕС

Какво, Менипе?

МЕНИП

Ласкателството, Хермесе, което приживе му е било много полезно.

ФИЛОСОФЪТ

Но и ти, Менипе, хвърли свободата, и откровеността, и безгрижието, и благородството, и смеха си. Ето, ти единствен от

всички се смееш.

ХЕРМЕС

По кой начин! Запази си ги, защото те са леки, много лесно се носят и са полезни за плуването. — И ти, ораторе, хвърли този безкраен брътвеж, тия антители, сравнения, периоди, варваризми и другите тежести на речта.

ОРАТОРЪТ

Ето, виж, хвърлям ги.

ХЕРМЕС

Добре! — Отвързвай въжетата! Да вдигнем стълбата! Прибери котвата! Разпери платното! Лодкарю, управлявай кормилото! На добър ни час! — Какво плачете, глупци, и най-вече ти, философе, дето току-що ти отрязahme брадата?

ФИЛОСОФЪТ

Защото, Хермесе, мислех, че душата е безсмъртна.

МЕНИП

Лъже! Друго, види се, го наскърбява.

ХЕРМЕС

Какво?

МЕНИП

Че вече не ще пирува на разкошни пирове, нито нощем, обвил глава с плаща си, тайно от всички, ще обикаля вертепите, че сутрин не ще лъже младежите и не ще взема парите им за философията си. Това го наскърбява.

ФИЛОСОФЪТ

А на тебе, Менипе, не ти ли е мъчно, че си мъртъв?

МЕНИП

Какво, на мене? Та аз побързах към смъртта, без да ме е викал някой! — Но докато говорим тук, не чувате ли някаква гълчава, като че ли хора викат на земята?

ХЕРМЕС

Да, Менипе, и то не само от едно място. Едни, събрани в Народното събрание, радостни се смеят на Лампиховата смърт, жена му я измъчват другите жени, а децата му, макар и малки, биват замервани с град камъни от другите деца. Други, в Сикион, хвалят оратора Диофант, който произнася надгробна реч за тогова, за Кратон. Кълна се в Зевс, ревна Дамасиевата майка — начело на жените тя нарежда заради Дамасий. А за тебе, Менипе, никой не плаче, само ти лежиш спокойно.

МЕНИП

Не, след малко ще чуеш как жално ще завият кучетата за мене и как гарваните ще почнат да се бият с крила, когато се съберат да ме погребват.

ХЕРМЕС

Благороден човек си ти, Менипе. — Но понеже вече пристигнахме, хванете онзи прав път и вървете към съдилището, а аз и лодкарят ще идем да пренесем и други.

МЕНИП

На добър ви час, Хермесе! — Да вървим и ние! Какво се маете още? Каквото и да става, ще трябва да бъдем съдени, а наказанията, казват, били тежки: колела, скали, ястреби^[1]. Животът на всеки ще бъде показан в подробности.

[1] На въртящо се огнено колело бил привързан Иксион; Сизиф бил осъден да тласка по нагорнище голям камък, който винаги се изплъзвал от ръцете му и политал надолу; ястреб (или орел) разкъсвал дроба на Прометей, който, впрочем, търпи това наказание не в подземното царство, а на земята. — Б.пр. ↑

11

КРАТЕТ И ДИОГЕН

КРАТЕТ

Диогене, познаваш ли Мирих, богаташа, големия богаташ, онзи от Коринт, дете имаше много търговски кораби, чийто братовчед е Аристей, също такъв богаташ? Онзи, който обичаше да повтаря Омировите думи:

Ти ме вдигни, или аз ще те вдигна^[1].

ДИОГЕН

Защо, Кратете?

КРАТЕТ

Те бяха връстници. Любезни бяха помежду си всеки заради наследството на другия. Бяха обявили завещанията си: Мирих, в случай че умре по-рано, оставяше Аристей за господар на всичко свое, а Аристей — Мирих, в случай че този го надживее. Това е било записано, и те се надпреварваха във взаимно ласкателство. А ясновидците — и които предричат бъдещето по звездите, и които гадаят по сънищата като последователите на халдейците^[2], та и сам Питийският бог^[3] — отреждаха победата ту на Аристей, ту на Мирих, и блюдото тегнеше веднъж към този, друг път към онзи.

ДИОГЕН

И какво стана по-нататък, Кратете? Струва си да се чуе.

КРАТЕТ

Двамата умряха в един и същ ден, а наследствата им преминаха към Евномий и Тразикъл, двама техни сродници, които никога не бяха и помисляли, че работите ще се развият така. Като плували от Сикион за Кира, посред пътя ги ударил отстрани япигийският вятър^[4] и корабът им се обърнал.

ДИОГЕН

Пада им се! Ние, когато бяхме живи, не сме замисляли нищо подобно помежду си. Нито аз съм пожелавал смъртта на Антистен, та да наследя тоягата му (имаше много здрава тояга, от дива маслина си я беше направил), нито, смятам, ти, Кратете, си пожелавал да наследя след смъртта ми моите богатства — бъчвата и торбата с двете мери вълчи боб.

КРАТЕТ

Не съм имал нужда от това, пък и ти също, Диогене. Онова, което ни трябваше, ти го наследя от Антистен, а аз — от тебе, и то е много по-ценно дори от персийското царство.

ДИОГЕН

Кое е то?

КРАТЕТ

Мъдростта, независимостта, истината, искреността, свободата.

ДИОГЕН

Кълна се в Зевс, спомням си, че получих това богатство от Антистен и че на тебе оставих още повече.

КРАТЕТ

Да, но другите нехаеха за тези блага и никой не се увърташе край нас в очакване да ни наследя — всички гледаха към златото.

ДИОГЕН

Естествено! Те нямаха къде да сложат подобни наши богатства, бяха се разкапали от разкош и приличаха на гнили торби. Ако човек туреше в тях било мъдрост, било искреност, било истина, те веднага

щяха да изпаднат и да се разляят, тъй като дъното не би ги задържало — както при Данаевите дъщери^[5], които наливат вода в пробита бъчва. Затуй пък златото пазеха със зъби, с нокти и с всички други средства.

КРАТЕТ

Значи, ние ще имаме богатството си и тук, а те ще дойдат, като носят само по един обол, и то — докато стигнат лодкаря!

[1] „Илиада“, думи на Аякс към Одисей, подкана да се тури край на борбата. Лукиан набляга на едно второ значение на глагола, а именно „поставям на клада“. — Б.пр. ↑

[2] От най-древни времена халдейците били известни като астролози. — Б.пр. ↑

[3] Питийски бог е Аполон. — Б.пр. ↑

[4] Япигийски вятър е този, който духа откъм Япигия (Апулия). — Б.пр. ↑

[5] Данаеви дъщери са петдесетте данаиди. — Б.пр. ↑

12

АЛЕКСАНДЪР, ХАНИБАЛ, МИНОС И СЦИПИОН

АЛЕКСАНДЪР

Аз трябва да застана преди тебе, либиецо, защото съм по-велик!

ХАНИБАЛ

Не ти, а аз!

АЛЕКСАНДЪР

Тогава нека Минос реши.

МИНОС

Кои сте вие?

АЛЕКСАНДЪР

Този е Ханибал, картагенецът, а аз съм Александър, синът на Филип.

МИНОС

Кълна се в Зевс, и двамата сте славни. Но за какво е спорът ви?

АЛЕКСАНДЪР

За първото място. Той казва, че е бил по-велик пълководец от мене, а аз казвам, че, както всички знаят, надминавам във военното дело не само него, но и почти всички мои предшественици.

МИНОС

Тогава, всеки поред да си каже думата. Говори пръв, либиецо.

ХАНИБАЛ

От пребиваването си тук, Миносе, аз имам една полза: научих гръцкия език, така че и в това отношение той няма преднина пред мене. Твърдя, че достойни за похвала са особено онези, които, след като първоначално не са били нищо, са напреднали много благодарение само на себе си, постигнали са мощ и признание, че са достойни за власт.

Аз, например, с малко войска потеглих за Иберия, първо като заместник на брата си, но бях признат за най-храбър и бях удостоен с най-големи почести. Покорих келтиберите, победих западните гали и, като прехвърлих големите планини, разорих всичко около река Еридан, унищожих толкова градове, завладях цяла равнинна Италия, стигнах до предградията на главния ѝ град и в един ден избих толкова много хора, че пръстените им мерих с медимни, а в реките направих мостове от трупове. И всичко това извърших не като се наричах син на Амон, не като се представях за бог или разказвах сънищата на майка си, а като се признавах за човек, като се сравнявах с най-способните пълководци, като воювах с най-храбрите войници, не с мидийци и арменци, които бягат, преди да ги подгонят, и веднага предават победата на един смел човек.

А Александър, като наследи бащиното си царство, го уголеми и силно разшири, като се възползува от щастливия случай. След като победи онзи негодник, Дарий, при Ис и Арбела, той отстъпи от нравите на дедите си, искаше да му се кланят като на бог, промени живота си по персийски, убиваше на пирове своите приятели и ги осъждаше на смърт. Аз, напротив, управлявах отечеството си според законите; когато неприятелите нападнаха Либия с голяма флота и то ме повика, аз веднага се подчиних, явих се като частно лице и, след като бях осъден, спокойно понесох положението си. И това извърших аз, един варварин, неполучил елинско образование, без да съм декламирал като него Омировите стихове, без да ме е възпитавал философът Аристотел, а само като съм се осланял на природните си дарби. Това е причината, поради която аз твърдя, че съм по-велик от Александър. Ако той е по-красив, защото носи на главата си диадема (може би за македонците това е нещо важно), той не може по тази причина да изглежда по-велик от един храбър пълководец, който се е осланял на ума си, а не на щастливия случай.

МИНОС

Той произнесе защитната си реч много благородно, не както може да се очаква от един либиец. Ти, Александре, какво ще отговориш на това?

АЛЕКСАНДЪР

Би трябвало да не отговарям нищо на такъв дързък човек, Миносе. Моята слава е достатъчна, за да те увери какъв цар бях аз и какъв разбойник беше той. Все пак гледай дали поне малко не се различавам от него. Още младеж, като поех управлението, затвърдих разклатеното царство и отмъстих на татковите убийци, а след това, уплашил Елада с разгрома на тиванците^[1], аз бях избран за неин вожд, но не се задоволих да се занимавам само с царството на македонците, каквото го остави баща ми. Не, аз мислех за цялата земя и смятах за нещо ужасно, ако не завладея всички народи. С малко войска нахлух в Азия, удържах победа в голямо сражение при Граник, взех Лидия, Йония и Фригия — с една реч, като покорявах всичко по пътя си, стигнах до Ис, където Дарий ме чакаше с безбройна войска.

По-нататък вие, Миносе, знаете колко мъртъвци ви изпратих в един-единствен ден. Поне лодкарят казва, че лодката не стигнала за тях, и повечето преплували, като си сковали салове. И това извърших, като се излагах пръв на опасностите и смятах раните за чест. Няма да ти разказвам за Тир и Арбела, ще кажа само, че стигнах чак до Индия, направих Океана граница на държавата си, плених слоновете на индийците и покорих Пор, после преминах Танаис и в голямо конно сражение победих скитите, един съвсем немаловажен враг; на приятелите си правех добро, а на неприятелите отмъщавах. Ако пък хората са ме смятали за бог, трябва да им се прости, задето при величието на моите дела са повярвали такова нещо за мене.

Най-сетне, аз умрях, като цар, а той — като изгнаник при витинеца Прузий, както и заслужаваше такъв коварен и жесток човек. А как завладя Италия? Няма да кажа, че постигна това не със сила, а с коварство, вероломство и измами. Нищо честно и открито! А понеже ме обиди за моя разкош, струва ми се, той е забравил какво е правил в Капуа: този герой живееше с курви и заради удоволствието си пропускаше благоприятните за войната моменти. Ако аз, като смятах Запада за малък, не бях се обърнал към Изтока, какво велико щях да

извърша, превземайки Италия без кръв и подчинявайки си Либия и всички земи до Гадейра? Не, аз сметнах, че не си струва труда да се бия за тях, които вече трепереха пред мене и ме признаваха за свой господар.

Свърших. Ти, Миносе, съди. От многото стига и това.

СЦИПИОН

Чакай, първо чуй и мене.

МИНОС

Кой си ти, драги? Отде идеш?

СЦИПИОН

Италиецът Сципион, пълководецът, който разруши Картаген и след големи битки завладя Либия.

МИНОС

Е, какво ще кажеш?

СЦИПИОН

Че съм по-ниско от Александър, но по-високо от Ханибал, тъй като го преследвах, победих и обърнах в позорно бягство. Как да не е безсрамен този, който съперничи с Александър, с когото дори аз, Сципион, неговият победител, не смея да се меря?

МИНОС

Бога ми, право думаш, Сципионе. — И тъй, за първи нека бъде определен Александър, след него си ти, и най-последно, ако не възразявате, трети е Ханибал, който също не е за пренебрегване.

[1] След смъртта на Филип II гръцките държавици сметнали, че ще могат да възвърнат свободата си, особено при положение, че неговият наследник Александър бил едва дващестгодишен. Последният обаче нападнал Тива, разрушил я до основи и бил провъзгласен за вожд на всички гърци в борбата против персите. — Б.пр. ↑

13

ДИОГЕН И АЛЕКСАНДЪР

ДИОГЕН

Какво е това, Александре? И ти ли си мъртъв, както всички ние?

АЛЕКСАНДЪР

Виждаш, Диогене. Нищо чудно: човек съм и умрях.

ДИОГЕН

Значи, Амон е лъгал, когато е казвал, че си негов син, докато всъщност си бил син на Филип?

АЛЕКСАНДЪР

Естествено, на Филип. Ако бях на Амон, сега нямаше да съм мъртвец.

ДИОГЕН

Но и за Олимпиада приказваха подобни неща — с нея спял дракон, виждали го в леглото ѝ; тъй си се бил родил ти, а Филип се излъгал, като те смятал за свой син.

АЛЕКСАНДЪР

И аз чувах това, както и ти, но сега виждам, че нито майка ми, нито жреците на Амон са казвали нещо свястно.

ДИОГЕН

Ала тяхната лъжа, Александре, не излезе безполезна за твоите работи. Мнозина се прекланяха пред тебе, смятайки, че си бог. Но кажи ми, на кого остави грамадното си царство?

АЛЕКСАНДЪР

Не зная, Диогене. Не успях да се разпоредя за него, освен едно: като умирах, предадох пръстена си на Пердикас. Но защо се смееш, Диогене?

ДИОГЕН

За какво друго? Спомних си какво правеше Елада — ти едва бе получил властта, а те те ласкаеха, избраха те и за покровител, и за вожд срещу варварите, а някои дори те причислиха към дванайсетте бога^[1], строяха ти храмове и ти принасяха жертви като на драконов син. Но кажи ми, къде те погребяха македонците?

АЛЕКСАНДЪР

Вече трийсети ден лежа във Вавилон, но моят гвардеец Птолемей обещава, ако се освободи от сегашните смутове, да ме пренесе в Египет и там да ме погребат, та да стана един от египетските богове.

ДИОГЕН

Как да не се смея, Александре, като гледам, че и в ада си все тъй глупав и се надяваш да станеш Анубис или Озирис? Не, божествени, не се надявай на това! Който веднъж е преплувал езерото и е минал през входа, не може да се върне: Еак е много бдителен, пък и Цербер не можеш пренебрегна. Но аз с удоволствие бих чул да ми кажеш как се чувствуваш при мисълта какво блаженство си оставил на земята — телохранители, гвардейци, сатрапи, планини злато, коленопреклонни народи, Вавилон, Бактра, грамадни животни, почести, слава, възхищението от тебе, когато си минавал с бяла диадема на глава и с пурпурна дреха. Не страдаш ли, когато ти дойде на ум за това? Какво плачеш, глупако? И на това ли не те е научил мъдрецът Аристотел — да смяташ за несигурни даровете на случайността?

АЛЕКСАНДЪР

Мъдрецът? От всички ласкатели той беше най-хитрият. На мене само позволи да познавам Аристотел: какво е искал от мене, на какво ме е учил, как е злоупотребявал с моята любов към науката. Той ме ласкаеше и възхваляваше ту за красотата ми, уж че и тя била част от благото, ту за делата и за богатството ми. Защото и него той смяташе

за благо, та да не се срамува, когато и сам го получава. Изпечен шарлатанин, Диогене! Да, това разбрах от неговата мъдрост — да страдам за онези неща, които ти току-що изброи, като че те са върховни блага!

ДИОГЕН

Знаеш ли какво да сториш? Ще ти кажа цяр срещу твоето страдание. Понеже тук не расте кукуряк^[2], гребни от водата на Лета и гълтай — пий, пак пий, по-често. Така ще престанеш да тъгуваш по благата на Аристотел... Но аз виждам Клит, Калистен и мнозина други, запътили са се към тебе, за да те разкъсат и ти отмъстят за туй, което си им сторил. Затова тръгни по този, другия път и... по-често пий, както ти казах.

[1] Дванайсетте бога, според два хекзаметра на римския поет Квинт Ений, са:

*Iuno, Vesta, Ceres, Diana, Minerva, Venus, Mars,
Mercurus, Iovis, Neptunui, Vulcanus, Apollo.*

Или, по гръцки: Хера, Хестия, Деметра, Артемида, Атина, Афродита, Арес, Хермес, Зевс, Посейдон, Хефест и Аполон. — Б.пр. ↑

[2] Кукурякът бил смятан за средство против лудост. — Б.пр. ↑

14

ФИЛИП И АЛЕКСАНДЪР

ФИЛИП

Сега, Александре, не ще отречеш, че си мой син: ако беше син на Амон, сега нямаше да си мъртвец.

АЛЕКСАНДЪР

И на самия мене, татко, не бе неизвестно, че съм син на Филип, сина на Аминт, но приех пророчеството, като смятах, че ще бъде полезно за работите ми.

ФИЛИП

Какво говориш? Смятал си за полезно да се оставиш да те мамят прорицателите?

АЛЕКСАНДЪР

Не това. Варварите се уплашиха от мене, и вече никой не ми се противеше. Те смятаха, че се борят с бог, и така по-лесно ги завладявах.

ФИЛИП

И кои достойни противници си покорил? Ти винаги си воювал срещу страхливци, въоръжени с лъкчета, копийца и върбови щитове! Да завладееш елини — това е работа, да покориш беотийци, фокейци, атиняни, аркадската тежковъоръжена войска, тесалийската конница, елейските копиехвъргачи, мантинейските щитоносци, тракийци, илирийци, пеонци — това са големи дела! А мидийци, перси, халдейци, хора в златни премени, изнежени... Не знаеш ли, че преди тебе десет хиляди елини начело с Клеарх навлезли и ги завладели, а онези дори не ги дочакали за бой, ами избягали, преди да ги достигне първата стрела^[1]?

АЛЕКСАНДЪР

Но скитите и индийските слонове, татко, не са малко нещо, и все пак аз ги покорих, без да ги противопоставям помежду им и без да купувам победите си чрез предателство. Освен това, никога не съм нарушавал клетвата си, не съм изменял на обещанието си, не съм вършил нищо коварно, с цел да победя. А елините — едни от тях подчиних без кръвопролития, за тиванците пък навярно си чул как съм ги наказал.

ФИЛИП

Зная всичко това. Разказа ми го Клит, когото ти на един пир си пробол с копие, задето се осмелил да ме похвали, като сравнявал твоите дела с моите.

Но ти си захвърлил македонската хламида и, както казват, си облякъл персийски кафтан, сложил си висока тиара на главата, карал си македонците, хора свободни, да падат по очи пред тебе, и, което е най-смешното от всичко, подражавал си нравите на победените. Няма да говоря за другите ти дела — как образовани мъже си заключвал при лъвовете, какви бракове си сключвал, как прекомерно си обичал Хефестион... Похвалих те само за едно нещо, което чух: че си се въздържал от жената на Дарий, една красавица, и че си се погрижил за майка му и дъщерите му. Това е царска постъпка.

АЛЕКСАНДЪР

А не похваляваш ли, татко, безстрашието ми, това, че при оксидраките пръв прехвърлих градските стени и получих толкова рани?

ФИЛИП

Не похвалявам това, Александре, не защото не смятам за славно понякога и царят да се хвърля в опасностите преди войската и да бъде раняван, а защото подобни неща не са ти донасяли никаква полза. Ако ти, когото са смятали за бог, си бивал раняван и хората са виждали да те изнасят на носилка от боя, облян в кръв, стенещ от раната си, на околните това е давало повод за смях: така и Амон е бил изобличаван като хитрец и лъжепророк, и прорицателите — като ласкатели. Че кой не ще се смее, като гледа как синът на Зевс лежи в несвяст и чака

лекарска помощ? Сега, когато си вече мъртъв, не смяташ ли, че са мнозина онези, които се подиграват над твоята преструвка: те гледат трупа на бога, изпънат на земята, той е вече подут и гние според закона, засягащ всяко мъртво тяло. После, онова, което ти наричаш полза, Александре, фактът, че по тази причина си побеждавал полесно, е отнемал много от славата на твоите дела, всяко от тях е изглеждало твърде малко, за да прилича на дело на бог.

АЛЕКСАНДЪР

Не тъй мислят хората за мене. Не, те ме турят редом с Херакъл и Дионис. И все пак никой от тях двамата не превзе Аорнската крепост, докато аз я сломах сам!

ФИЛИП

Виждаш ли, че говориш като Амонов син, когато сравняваш себе си с Херакъл и Дионис? И не се ли срамуваш, Александре, няма ли да се отучиш от тази надутост, няма ли да познаеш себе си^[2] и да разбереш, че си прост мъртвец?

[1] Става дума за похода на десетте хиляди гръцки наемници, описан от Ксенофонт в неговия „Анабазис“. — Б.пр. ↑

[2] Диоген и тук, както и в първия диалог от тази поредица, призовава събеседника си да се проникне от смисъла на изречението „Познай себе си“. — Б.пр. ↑

15

АХИЛ И АНТИЛОХ

АНТИЛОХ

Ахиле, колко неблагоприятно и недостойно за двамата ти учители, за Хирон и Феникс, е онова, което ти завчера каза на Одисей по въпроса за смъртта^[1]! Аз те слушах, когато говореше, че предпочитах да бъдеш жив и да служиш на някой бедняк,

комуто и хлябът дома не достига^[2],

отколкото да царуваш над всички мъртъвци. Това може би трябваше да го каже някой неблагоприятен, страхлив и прекалено жизнелюбив фригиец, но синът на Пелей, най-самоотверженият измежду всички герои, да разсъждава тъй ниско относно самия себе си, е голям срам, то е в противоречие с извършеното от тебе приживе: при възможността безславно да царуваш дълги години във Фтиотида, ти доброволно избра смъртта, свързана със слава на герой.

АХИЛ

Сине на Нестор! Та тогава аз още не познавах положението тук, не знаех кое от двете е по-добро, и предпочитах онази нещастна славица пред живота, докато сега вече разбирам колко безполезна е тя, макар че хората горе тъй упорито я възпяват. Сред мъртвите има равноправие, Антилох, и нито прочутата ми хубост, нито силата ми е с мене. Не, ние всички лежим, покрити от един и същи мрак, подобни, без никаква разлика помежду си, и нито мъртвите троянци се боят от мене, нито мъртвите ахейци ме почитат: пълно равенство, еднакви мъртъвци,

на били те добри или лоши!^[3]

Това ме измъчва, и аз се ядосвам, че не съм жив на земята, та макар и като аргатин.

АНТИЛОХ

Но какво да се прави, Ахиле? Така е решила природата, всички безусловно трябва да умрат, следователно трябва да се подчиняваме на тоя закон и да не се измъчваме от разпоредбите ѝ. Освен това виждаш колко много твои другари сме тук. След малко сигурно ще дойде и Одисей. Утешение носи и общата участ, и мисълта, че не си единственият пострадал. Виждаш Херакъл, Мелеагър и други славни мъже, за които не мисля, че биха приели да се върнат, ако някой ги изпрати горе за аргати на бедни и безимотни хора.

АХИЛ

Приятелско е утешението ти, но мене, не зная как, споменът за живота ме измъчва, а мисля, че измъчва и всички вас. Ако не признавате това, вие сте долни хора, защото мирно го понасяте.

АНТИЛОХ

Напротив, издигнати, Ахиле. Виждаме безполезността на думите. Решили сме да мълчим, да търпим и понасяме, за да не предизвикваме смях чрез желанията като твоите.

[1] Одисей приживе посещава подземното царство. — Б.пр. ↑

[2] „Одисея“:

Бих предпочел да копая земята и служа на някой беден селяк, на когото и хлябът дома не достига, вместо да бъда владетел над всичките мъртви във ада.

— Б.пр. ↑

[3] „Илиада“. — Б.пр. ↑

16

ДИОГЕН И ХЕРАКЪЛ

ДИОГЕН

Не е ли Херакъл това? Да, никой друг, кълна се в Херакъл! Лъкът, боздуганът, лъвската кожа, ръстът — Херакъл от глава до пети! Значи, умрял, макар че е Зевсов син! — Каж ми, славни победителю, мъртъв ли си? На земята аз ти принасях жертви като на бог.

ХЕРАКЪЛ

И с право си ми принасял. Самият Херакъл се намира на небето при боговете

и има прекрасноногата Хеба^[1],

а аз съм неговият призрак.

ДИОГЕН

Какво? Призрак на бога? Възможно ли е някой да бъде с едната си половина бог, а с другата — мъртвец?

ХЕРАКЪЛ

Да. Не той е мъртъв, а аз, неговият образ.

ДИОГЕН

Разбирам. Предал те е на Плутон вместо себе си, като свой заместник, и сега вместо него си мъртъв ти.

ХЕРАКЪЛ

Нещо такава.

ДИОГЕН

Но как тъй Еак, който е толкова точен, не е разбрал, че ти не си той, и е приел такъв един подставен Херакъл?

ХЕРАКЪЛ

Защото съм точно като него.

ДИОГЕН

Право думаш. Точно като него, та си самият той. Гледай, да не би да е наопаки: ти да си Херакъл, а пък призракът ти да се е оженил за Хеба при боговете.

ХЕРАКЪЛ

Ти си дързък бърборко и ако не спреш да ми се подиграваш, ей сега ще разбереш на кой бог съм призрак!

ДИОГЕН

Твоят лък е изваден и готов за стрелба. Но защо да се страхувам от тебе, след като веднъж съм умрял? Я ми кажи, заклевам те в Херакъл, когато онзи беше жив, ти пак ли ходеше с него като негов призрак? Или може би приживе бяхте един Херакъл, а след като умряхте, се разделихте, и той отлетя при боговете, а ти, призракът, както и подобава, дойде в ада?

ХЕРАКЪЛ

Би трябвало да не отговарям на такъв подигравач. Но хайде, чуй още. Това, което у Херакъл бе от Амфитрион, е мъртво, и това съм аз, а което беше от Зевс, се намира на небето при боговете.

ДИОГЕН

Сега прекрасно разбирам. Според твоите думи Алкмена е родила едновременно двама Херакловци, единия от Амфитрион, а другия от Зевс, така че, без ние да знаем, вие сте били братя — близнаци от различни бащи.

ХЕРАКЪЛ

Не, глупако! Ние двамата бяхме самият той.

ДИОГЕН

Това не може да се разбере лесно. Двама Херакловци, съставлящи един... Освен ако сте били като някакъв кентавър, човек и бог, сраснали се в едно.

ХЕРАКЪЛ

Та не смяташ ли, че всички хора са съставени от две неща, от душа и тяло? Тогава, какво пречи душата, която произлиза от Зевс, да бъде на небето, а аз, тленната част, — при мъртвите?

ДИОГЕН

Но, драги сине на Амфитрион, това твърдение би било прекрасно, ако ти беше тяло. Ти обаче си безтелесен призрак! При това положение има възможност да създадеш един троен Херакъл.

ХЕРАКЪЛ

Как тъй троен?

ДИОГЕН

Ей тъй: ако единият е на небето, другият, тоест ти, призракът, си при нас, а тялото му вече се е превърнало в прах, стават три същества. Внимавай сега кого ще измислиш за трети баща — за баща на тялото.

ХЕРАКЪЛ

Ти си дързък софист! Но всъщност кой си ти?

ДИОГЕН

Призракът на Диоген от Синопа, а пък аз, кълна се в Зевс, не се намирам

сред боговете блажени^[2],

ами общувам с най-отличните мъртъвци и се присмивам на Омир и на подобни безсмислици^[3].

[1] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[2] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[3] Безсмислици, като тая за двата Херакла. — Б.пр. ↑

17

МЕНИП И ТАНТАЛ

МЕНИП

Защо плачеш, Тантале? Какво така стоиш край езерото и се вайкаш?

ТАНТАЛ

Защото умирам от жажда, Менипе.

МЕНИП

Толкова ли те мързи? Наведи се и пий или си гребни с шепа.

ТАНТАЛ

Няма полза, ако се наведе: водата бяга, щом усети, че се приближавам. Ако пък някога гребна и я поднеса към устата си, още преди да съм наквасил края на устните си, тя, не зная как, изтича измежду пръстите ми и ръката ми остава суха.

МЕНИП

Чудна е твоята работа, Тантале. Но кажи ми, защо ти е да пиеш? Нямах тяло, то е погребано някъде в Лидия, а то можеше да усеща глад и жажда. Как ти, който си душа, още изпитваш жажда и искаш да пиеш?

ТАНТАЛ

Тъкмо това е моето наказание — душата ми усеща жажда, като че ли е тяло.

МЕНИП

Добре, да приемем, че е така, както казваш, че си наказан с жажда. Но какво страшно има за тебе в това? Боиш се, да не би да

умреш от липса на питие? Аз не виждам друг ад, освен този и смърт, която да отнася на друго място.

ТАНТАЛ

Право казваш. Но и това е една част от присъдата ми — жадувам да пия, макар че нямам никаква нужда.

МЕНИП

Глупости, Танталe! Изглежда, наистина имаш нужда от питие, от неразреден кукуряков сок^[1], защото, противно на ухапаните от бесни кучета, ти се страхуваш не от водата, а от жаждата.

ТАНТАЛ

И кукуряк не ще откажа да пия, Менипе, само да го имам!

МЕНИП

Успокой се, Танталe, защото нито ти, нито друг някой от мъртвите ще пие. Това е невъзможно. И все пак не всички са наказани като тебе — да изпитват жажда за водата, която им се изплъзва.

[1] Кукурякът бил смятан за средство против лудост. — Б.пр. ↑

18

МЕНИП И ХЕРМЕС

МЕНИП

Ами къде са хубавците и хубавиците, Хермесе? Разведи ме, току-що съм дошъл.

ХЕРМЕС

Нямам време, Менипе, но хайде, погледни нататък, вдясно, където са Нарцис, Нирей, Ахил, Тиро, Елена, Леда и изобщо цялата древна хубост.

МЕНИП

Виждам само кости и череп и, оголени от плътта, повечето — еднакви.

ХЕРМЕС

Да, но това са костите, от които всички поети се възхищават и към които ти, изглежда, се отнасяш с презрение.

МЕНИП

Все пак, покажи ми Елена. Самичък не мога да я разпозная.

ХЕРМЕС

Ето, този череп е Елена.

МЕНИП

Значи, заради него хилядата кораба са били напълнени с войска от цяла Елада, заради него са паднали толкова елини и варвари и толкова градове са били съсипани?

ХЕРМЕС

Но ти, Менипе, не си виждал жива тая жена. Тогава и ти би казал, че няма защо да се сърдим, ако заради такава жена се измъчваме толкова време^[1].

Ами че и цветята, ако ги гледа човек, когато са сухи и изгубили багрите си, явно, ще му се видят грозни, а когато цъфтят и пазят шарките си, са прекрасни.

МЕНИП

Та тъкмо това се чудя, Хермесе, как ахейците не са разбрали, че се мъчат за нещо тъй кратковременно и лесно прецъфтяващо.

ХЕРМЕС

Нямам време да философствувам с тебе, Менипе. Затова избери си място, където искаш, и легни, пък аз ще ида вече да докарам другите мъртъвци.

[1] „Илиада“. — Б.пр. ↑

19

ЕАК, ПРОТЕЗИЛАЙ, МЕНЕЛАЙ И ПАРИС

ЕАК

Протезилай, защо се хвърли срещу Елена и захвана да я душиш?

ПРОТЕЗИЛАЙ

Защото заради нея умрях, Еак, оставих къщата си незавършена и младата си жена — вдовица.

ЕАК

Тогава обвинявай Менелай, който ви поведе към Троя заради една такава жена.

МЕНЕЛАЙ

Не мене, драги, а Парис, който, като мой гост, противно на всяко право, отвлече жена ми и избяга. Той заслужава да бъде удушен не само от тебе, но и от всички елини и варвари, задето причини смъртта на толкова хора.

ПРОТЕЗИЛАЙ

Тъй ще е по-добре. Тебе аз, проклети Парисе, няма да изпусна от ръцете си...

ПАРИС

... и ще постъпиш несправедливо, Протезилай, и то спрямо един другар: и аз като тебе съм влюбчив и се намирам във властта на твоя бог. А ти знаеш, че това е нещо, независимо от нас, че бог ни води, накъдето си ще и че не е възможно да му се противопоставяме.

ПРОТЕЗИЛАЙ

Право казваш. Ах, да можех да хвана Ерос!...

ЕАК

Аз ще защита Ерос пред тебе. Той сам ще каже, че може би е виновен за любовта на Парис, но че за смъртта на Протезилай не е виновен никой друг, освен самия ти. Когато стигнахте Трояда, ти забрави младата си жена и тъй безразсъдно смело скочи преди всички други от жажда за слава, че заради нея умря пръв още при слизането.

ПРОТЕЗИЛАЙ

Тогава и аз ще кажа в своя защита нещо по-справедливо, Еак. Не съм виновен аз, а Мойрата, която от самото начало ми е орисала такава участ.

ЕАК

Право. Тогава защо обвиняваш тях?

20

МЕНИП И ЕАК

МЕНИП

Еак, моля те в името на Плутон, покажи ми всичко, каквото има в ада.

ЕАК

Всичко — не е тъй лесно, Менипе, но това, което е най-главното, ще го видиш. Знаеш, че този тук е Цербер, този пък е лодкарят, който те превози, а езерото и Пирифлегетонт вече си видял при влизането си.

МЕНИП

Зная това, зная също, че ти си вратарят, видях още царя и Ериниите. Но покажи ми древните хора, и особено славните сред тях.

ЕАК

Този е Агамемнон, този — Ахил, този до него — Идомений, този — Одисей, по-нататък са Аякс, Диомед и най-първите измежду елините.

МЕНИП

Охо, Омире, как главните герои на твоите поеми лежат разхвърляни на земята, незнайни и безформени, само прах и голяма комедия, наистина

глави безсилни^[1]!

Ами този, драги Еак, кой е?

ЕАК

Кир. Този пък е Крез, зад него е Сарданапал, зад тях — Мидас, а онзи е Ксеркс.

МЕНИП

Значи, от тебе, негоднико, е треперела Елада, ти си бил впрегнал Хелеспонт^[2] и си искал да плуваш през планините?^[3] — А как изглежда Крез! А пък Сарданапал... Еак, позволи ми да му ударя една плесница!

ЕАК

Не може, ще му счупиш черепа, женски е.

МЕНИП

Тогава ще плюна върху тоя женомъж.

ЕАК

Искаш ли да ти покажа мъдреците?

МЕНИП

Разбира се.

ЕАК

Ето ти първия, Питагор.

МЕНИП

Здравей, Евфорбе, Аполоне, или каквото щеш^[4]!

ПИТАГОР

Здравей и ти, Менипе.

МЕНИП

Какво, бедрото ти не е ли вече златно?

ПИТАГОР

Не. Но я да видя, няма ли нещо за ядене в торбата ти?

МЕНИП

Боб, драги. Ти не го ядеш^[5].

ПИТАГОР

Само дай! Други са теориите при мъртвите. Тук аз разбрах, че бобовите зърна и главите на родителите ни не са едно и също нещо^[6].

ЕАК

Този пък е Солон Ексекестидов, онзи е Талес, а с тях са Питак и другите. Седмина са, виждаш.

МЕНИП

Те единствени от всички, Еак, не скърбят и са бодри. — Ами онзи, дето е цял в пепел, като хляб, печен под жарава, дето е цъфнал от мехури, кой е той?

ЕАК

Емпедокъл, Менипе, дошъл е от Етна полуизпечен.

МЕНИП

Драги меднообути^[7] човече! Какво те накара да се хвърлиш в кратера?

ЕМПЕДОКЪЛ

Някаква меланхолия, Менипе.

МЕНИП

Вярвай бога, не меланхолия, ами празнословие, самомнение и голяма глупост! Те са те овъглили заедно с обувките ти. Пада ти се! Но цялата тая измишльотина не ти помогна: видяха те хората мъртъв. — Ами Сократ къде е, драги Еак?

ЕАК

Обикновено си хортува с Нестор и Паламед.

МЕНИП

Все пак бих искал да го видя, ако е някъде тук.

ЕАК

Виждаш ли плешивия?

МЕНИП

Всички са плешиви, това е общ белег за всички.

ЕАК

Имам пред вид чипоносия.

МЕНИП

И това е същото, всички са чипоноси.

СОКРАТ

Мене ли дириш, Менипе?

МЕНИП

Тебе, Сократе.

СОКРАТ

Какво става в Атина?

МЕНИП

Мнозина от младите казват, че философствуват, и ако гледаш вида и вървежа им — същински философи!

СОКРАТ

Много съм ги виждал такива.

МЕНИП

Но, мисля, ти си видял какви дойдоха при тебе Аристий и самият Платон: първият — вмирисан на парфюм, а вторият — научен да се умилква пред сицилийските тирани.

СОКРАТ

Ами за мене какво мислят?

МЕНИП

В това отношение ти си щастлив човек, Сократе. Всички мислят, че си бил достоен за възхищение и че си знаел всичко, докато всъщност — мисля, трябва да говорим истината — не си знаел нищо^[8].

СОКРАТ

И аз сам им казвах това, но те смятаха, че работата се свежда до една ирония.

МЕНИП

А кои са тези около тебе?

СОКРАТ

Хармид, Федър и синът на Клиний.

МЕНИП

Браво, Сократе! Ти и тук се занимаваш с изкуството си и не пренебрегваш красивите мъже^[9].

СОКРАТ

Какво друго по-приятно да правя? Хайде, легни до нас, ако искаш.

МЕНИП

Не мога, повярвай! Отивам при Крез и Сарданапал, ще се поселя близо до тях. Изглежда, ще има да се смея, когато слушам техните стонове.

ЕАК

И аз вече тръгвам, да не би някой от мъртвите незабелязано да избяга. Останалото ще видиш друг път, Менипе.

МЕНИП

Върви, Еак. И това ми стига.

[1] „Одисея“. — Б.пр. ↑

[2] Загатва се за преминаването на Ксерксовата войска през Хелеспонт върху понтонен мост. За впрягане на Хелеспонт от Ксеркс говори и Есхил:

Той запрегна Хелеспонта и така направи брод.

— Б.пр. ↑

[3] Чрез думите и си искал да плуваш през планините се загатва за намерението на Ксеркс да се отпрати към планината Атон, прерязвайки ивицата, която я свързва със сушата. — Б.пр. ↑

[4] Срв. „Сънят, или Петелът“, където е развита питагорейската теория за преселението на душите (метем — психозата). — Б.пр. ↑

[5] За отношението на питагорейците към боба срв. „Продажба на животи“. — Б.пр. ↑

[6] Според едно изречение, приписвано на Питагор, онези, които ядат бобови зърна, все едно че ядат главите на родителите си. — Б.пр. ↑

[7] Емпедокъл обикновено носел сандали с медни подметки. — Б.пр. ↑

[8] Прочуто е изречението на Сократ, според което той знае, че не знае нищо. — Б.пр. ↑

[9] Това „изкуство“ на Сократ е предмет и на диалога „Продажба на животи“. — Б.пр. ↑

21

МЕНИП И ЦЕРБЕР

МЕНИП

Цербере — роднина съм ти, нали и аз съм куче! — кажи ми, заклевам те в Стикс, как изглеждаше Сократ, когато дойде при вас? Като си бог, естествено е не само да лаещ, но и да говориш по човешки, когато поискаш.

ЦЕРБЕР

Отдалече, Менипе, на всички изглеждаше, че върви със спокойно лице, съвсем не се страхува от смъртта и иска да покаже това на застаналите отвъд входа. Но когато се наведе към бездната и видя мрака, той вече се заколеба. Тогава аз го захапах за крака и го смъкнах тук. Той запищя като бебе, заплака за децата си — на себе си не приличаше.

МЕНИП

Значи, тоя човек е бил софист и не е презирал истински смъртта?

ЦЕРБЕР

Да. Като виждаше, че тя е неизбежна, той си придаваше храбър вид, че уж съвсем доброволно ще приеме това, което трябва да изтърпи, та да му се дивят присъстващите. Изобщо за всички подобни хора мога да кажа, че докато стигнат до входа, са смели и мъжествени, но влязат ли вътре, всичко става ясно.

МЕНИП

Ами аз, според тебе, как се държах?

ЦЕРБЕР

Единствен ти, Менипе, се държа достойно за нашия род, а преди тебе — Диоген. Вие влязохте, без да ви принуждават и тласкат, по

собствена воля, смеехте се и пращате поврага всички други.

22

ХАРОН, МЕНИП И ХЕРМЕС

ХАРОН

Плати си, проклетнико, за превоза!

МЕНИП

Викай, Хароне, щом това ти е приятно!

ХАРОН

Казвам ти, плати, задето те превозихме!

МЕНИП

Не ще вземеш от този, който няма.

ХАРОН

Че има ли някой без един обол?

МЕНИП

Дали има и друг някой, не зная. Аз нямам.

ХАРОН

Кълна се в Плутон, ще те удуша, мръснико, ако не платиш!

МЕНИП

А пък аз ще те ударя с тоягата и ще ти разбия главата.

ХАРОН

Значи, безплатно ще си преплувал толкова дълъг път?

МЕНИП

Хермес да ти плати за мене, той ме предаде на тебе.

ХЕРМЕС

Бога ми, хубаво ще спечеля, ако взема да плащам и заради мъртъвците!

ХАРОН

Няма да те оставя!

МЕНИП

Тогава изтегли лодката на брега и чакай. Но какво ще вземеш, като нямам нищо?

ХАРОН

А не знаеше ли, че трябва да носиш?

МЕНИП

Знаех, но нямах. И какво? Трябваше ли заради това да не умирам?

ХАРОН

Значи, ти единствен ще се хвалиш, че си преплувал безплатно?

МЕНИП

Не безплатно, драги. Аз изгребах лодката, помагах с веслото и единствен от всички пътници не плаках.

ХАРОН

Това не интересува лодкаря! Трябва да платиш обола, инак не може!

МЕНИП

Тогава отведи ме отново в живота!

ХАРОН

Хубаво казваш — че на всичко отгоре Еак да ме набие!

МЕНИП

Тогава не ми додявай!

ХАРОН

Покажи какво имаш в торбата.

МЕНИП

Вълчи боб, ако искаш, и Хекатина гозба.

ХАРОН

Отде си ни довел това куче, Хермесе? Как дрънкаше през цялото плуване! Присмиваше се и се подиграваше на всички и пееше единствен, докато те плачеха!

ХЕРМЕС

Не знаеш ли какъв човек си превозил, Хароне? Напълно свободен, за нищо не го е грижа. Това е Менип.

ХАРОН

Ах, ако те хвана някога...

МЕНИП

Ако ме хванеш, драги. Но дважд не ще ме хванеш.

23

ПРОТЕЗИЛАЙ, ПЛУТОН И ПЕРСЕФОНА

ПРОТЕЗИЛАЙ

Господарю, царю, Зевсе наш! И ти, дъще на Деметра! Не пренебрегвайте молбата на един влюбен!

ПЛУТОН

Ами ти какво искаш от нас? Кой си ти?

ПРОТЕЗИЛАЙ

Аз съм Протезилай, син на Ификъл, от Филака, съратник на ахейците, умрял пръв при Троя. Моля да ме пуснете за малко да се върна отново в живота.

ПЛУТОН

Тази любов изпитват всички мъртъвци, Протезилай, ала никой не я постига.

ПРОТЕЗИЛАЙ

Но аз не съм влюбен в живота, Аидоней, а в жена си, която оставих в спалнята още младоженка и тръгнах по море, а после, нещастен аз, при слизането на брега загинах от ръката на Хектор. Любовта към жена ми ужасно ме измъчва, господарю, затова искам, макар и за малко, да се видя с нея и след туй да се върна.

ПЛУТОН

Не пи ли вода от Лета, Протезилай?

ПРОТЕЗИЛАЙ

Пих, господарю, но любовта ми е извънредно силна.

ПЛУТОН

Тогава почакай. И тя някога ще дойде тук, та не ще трябва да се качваш горе.

ПРОТЕЗИЛАЙ

Но аз не мога да чакам, Плутоне! Ти и сам си бил влюбен и знаеш какво е любовта.

ПЛУТОН

Но каква полза, ако оживееш за един ден, а след малко почнеш същите ридания?

ПРОТЕЗИЛАЙ

Мисля, че ще я придумам да дойде с мене при вас, и така след малко ще получиш не един, а двама мъртъвци.

ПЛУТОН

Това не е позволено да стане и никога не е ставало.

ПРОТЕЗИЛАЙ

Ще ти припомня, Плутоне: по същата причина вие предадохте на Орфей Евридика, а от благоразположение към Херакъл пуснахте моята сродница Алкестида.

ПЛУТОН

И ти ще искаш, ей тъй, с гол и грозен череп, да се покажеш пред красивата си жена? А как ще те приеме тя, като не ще може да те познае? Сигурен съм, че ще се уплаши и ще избяга от тебе, само дето напразно ще извървиш толкова път.

ПЕРСЕФОНА

Хайде, мъжо, намери средство срещу това неудобство. Кажи на Хермес, когато Протезилай бъде вече на светлината, да го докосне с жезъла си и да го превърне отново в красив момък, какъвто е бил, когато е напуснал брачната стая.

ПЛУТОН

Щом и Персефона мисли така, изведи го на светлината, Хермесе,
и го направи младоженец. — А ти не забравяй, че имаш само един ден.

24

ДИОГЕН И МАВЗОЛ

ДИОГЕН

Карицецо^[1], с какво си толкова горд и защо претендираш да стоиш над всички нас?

МАВЗОЛ

Първо, с царството си, синопецо^[2]: аз царувах над цяла Кария, владях част от Лидия, подчиних някои острови и стигнах чак до Милет, като покорих по-голямата част от Йония. Второ, бях красив, едър, храбър във война. Но най-важното е, че в Халикарнас имам върху себе си огромен паметник: никой друг мъртвец няма толкова голям и тъй красиво изработен паметник! Конете и хора са изобразени с най-голямо съвършенство от прекрасен камък. Не се намира лесно дори храм като него. Не смяташ ли, че справедливо се гордея с тези неща?

ДИОГЕН

С царството си, казваш, с красотата си и с тежестта на гроба си?

МАВЗОЛ

Да, с тях.

ДИОГЕН

Но, драги Мавзоле, нито прежната ти сила, нито хубостта ти е вече с тебе. Ако вземем някого за съдия по хубост, не мога да кажа защо твоят череп би трябвало да бъде поставен над моя: и двата са плешиви и голи, по еднакъв начин показват зъбите си, лишени са от очи и носовете им са чипи. А гроба ти и онези прекрасни камъни халикарнасците може би ще показват на чужденците и ще се гордеят, каква голяма постройка имат! Но аз не виждам какво печелиш от това

ти, любезни, освен ако речеш, че като лежиш, притиснат от такива камъни, носиш товар по-голям от нашите.

МАВЗОЛ

Значи, всичко това е безполезно за мене, и Мавзол ще бъде равен на един Диоген?

ДИОГЕН

Не равен, уважаеми, съвсем не! Мавзол ще плаче при спомена за земните блага, с които се е смятал за блажен, а Диоген ще му се присмива. Първият ще каже, че в Халикарнас му е издигнат гроб от неговата съпруга и сестра Артемизия, а Диоген дори не знае дали тялото му има някакъв гроб, и нито го е грижа за това. Но той остави сред най-добрите хора спомен за себе си, че е живял човешки живот, по-издигнат, по-висок от твоя паметник, о най-долен карийски робе, и положен на по-сигурна основа!

[1] Кариец е Мавзол като произхождащ от Кария, област в югозападна Мала Азия. — Б.пр. ↑

[2] Синопец е Диоген, родом от Синопа, град на Черно море. — Б.пр. ↑

25

НИРЕЙ, ТЕРСИТ И МЕНИП

НИРЕЙ

Ето, на, Менип ще отсъди кой е по-красив. — Кажи, Менипе, не ти ли се виждам по-хубав?

МЕНИП

Но кои сте вие? Мисля, че най-напред трябва да зная това.

НИРЕЙ

Нирей и Терсит.

МЕНИП

Но кой от двамата ви е Нирей и кой — Терсит? Това още не ми е ясно.

ТЕРСИТ

Вече имам едно предимство в това, че аз съм подобен на тебе и че ти не се отличаващ от мене толкова, колкото те е възхвалил Омир, оня слепец, като те нарича най-прекрасен от всички. Аз, остроглавият и плешивият, съвсем не се сторих по-грозен на нашия съдия. — Гледай, Менипе! Кого смяташ за по-красив?

НИРЕЙ

Естествено мене, сина на Аглая и Хароп,

най-прекрасният, който дойде под стените на Троя!

[1]

МЕНИП

Но не и под земята, както мисля, си дошъл най-прекрасен: костите ви са подобни, а пък черепът ти се отличава от черепа на Терсит само по това, че е по-слаб: трошлив е той, не е мъжки!

НИРЕЙ

Да, но питай Омир какъв бях, когато воювах заедно с ахейците!

МЕНИП

Приказки ми разправяш! Аз гледам какво имаш сега, а пък другото го знаят тогавашните хора.

НИРЕЙ

Значи, тук аз не съм по-красив, Менипе?

МЕНИП

Нито ти, нито друг някой е красив. В ада има равенство, всички са еднакви.

ТЕРСИТ

На мене и това ми стига.

[1] „Илиада“. — Б.пр. ↑

26

МЕНИП И ХИРОН

МЕНИП

Хироне, чух, че ти, макар и бог, си пожелал да умреш.

ХИРОН

Право си чул, Менипе. Както виждаш, мъртъв съм, макар че можех да бъда безсмъртен.

МЕНИП

Че каква любов към смъртта те е обзела, когато за повечето хора тя е нещо нежелано?

ХИРОН

Ще ти кажа, защото си разсъдлив човек. Вече не ми беше приятно да вкусвам от безсмъртието.

МЕНИП

Не ти е било приятно да живееш и гледаш светлината?

ХИРОН

Да, Менипе. Лично според мене приятността е нещо разнообразно, не просто. А аз живеях и вкусвах винаги едни и същи неща: слънце, светлина, храна. Годишните времена бяха едни и същи и всичко ставаше по някакъв ред, сякаш винаги едно подир друго. Преситих се на това. Удоволствието не е в това, което имаме завинаги, но и в това, че изобщо не притежаваме нещо.

МЕНИП

Добре казваш, Хироне. Ами как понасяш ада, щом си дошъл в него по собствено предпочитание?

ХИРОН

Не зле, Менипе. Равенството тук е всеобщо и няма никакво значение дали си на светлина или в мрак. Освен това тук не усещаме нито жажда, нито глад, всички сме свободни от тези нужди.

МЕНИП

Гледай, Хироне, да не би да си противоречиш и да не би речта ти да се върне към първоначалната ти мисъл.

ХИРОН

Какво искаш да кажеш?

МЕНИП

Че ако вечната монотонност и еднаквост на жизнените удоволствия ти е омръзнала, тукашното положение, което е еднакво, също така може да ти омръзне, и тогава ще трябва да търсиш някакъв преход от този живот към друг, което, смятам, е невъзможно.

ХИРОН

Какво да се прави тогава, Менипе?

МЕНИП

Мисля, това, което казват хората: разумният човек приема настоящето, доволен е от него и нищо в него не смята за непоносимо.

ДИОГЕН, АНТИСТЕН И КРАТЕТ

ДИОГЕН

Антистене, Кратете! Имаме време. Защо не идем да се поразходим към входа, че да видим пристигащите — какви са и какво прави всеки от тях?

АНТИСТЕН

Да идем, Диогене. Ще бъде приятно зрелище — гледаш, едни плачат, други молят да ги пуснат, а някои едвам вървят, Хермес ги блъска по врата, те се опъват, падат гърбом... Безполезна работа.

КРАТЕТ

Аз ще ви разкажа какво видях по пътя, когато слизах тук.

ДИОГЕН

Разкажи, Кратете, сигурно си видял нещо много смешно.

КРАТЕТ

С нас слизаха и мнозина други, но сред тях личаха Исменодор богаташът, нашенецът, Арсак — управителят на Лидия, и Оройт — арменецът. Исменодор — той бил убит от разбойници около Китерон, мисля, на път за Елевзин — охкаше, хващаше се с две ръце за раната, призоваваше децата си, които оставил невръстни, и се кореше за безразсъдството си — да прехвърли Китерон и областта на Елевтера, опустошена от войните, само с два роба, и то когато носи със себе си пет златни потира и четири чашки.

Арсак пък — той беше вече стар и, вярвайте бога, с много внушителен изглед — се сърдеше по варварски, негодуваше, че ходи пешком, и настояваше да му докарат коня — защото конят му бил умрял с него, те и двамата били пронизани с един удар от някакъв тракийски пелтаст^[1] в боя с кападокийците при река Аракс. Арсак,

както разказваше сам, препускал далече пред останалите, но тракиецът застава насреща му и, скрит зад щита си, избива копието от ръката му, насочва пиката си и го пробожда заедно с коня му.

АНТИСТЕН

Как е възможно, Кратете, това да стане с един удар?

КРАТЕТ

Много просто, Антистене. Този е препускал, проточил напред двайсет лакти копие, а тракиецът, след като с щита си отбил удара и минал покрай острието, кляка на колене, поема с пиката си напора и ранява под гърдите коня, който от буйния устрем се намушва на нея. Прободен бива и Арсак — копието минало между краката му и излязло откъм задника му. Виждаш какво е станало — дело по-скоро на коня, отколкото на човека. Арсак негодуваше, че го изравняват с другите, и искаше да слезе тук на кон.

Оройт пък беше с много нежни нозе и не можеше дори да стои прав, камо ли пък да ходи. Това се случва с всички мидийци — когато слязат от конете, те вървят като на тръни и едвам стъпват на върха на пръстите си. Та понеже той се хвърли на земята и по никой начин не искаше да стане, добрият Хермес го вдигна и понесе към лодката, а аз се смеех.

АНТИСТЕН

И аз, когато слизах, не се смесих с другите — оставих ги да пъшкат, избягах в лодката и заех място преди останалите, че да пътувам по-удобно. По време на плуването едни плачеха, други повръщаха, а на мене ми ставаше весело при вида им.

ДИОГЕН

Значи, такива спътници сте случили вие, Кратете и Антистене. С мене пък слизаха Блепсий — лихварят от Пиза, Лампид — началникът на наемниците, и Дамид — богаташът, онзи от Коринт. Дамид умрял, отровен от сина си, Лампид се заклал от любов към хетерата Миртия, а Блепсий, клетият, както казваше сам, изсъхнал от глад. И това бе ясно, той беше страшно бледен и съвсем измършавял. Макар че знаех историята им, аз ги запитах от какво са умрели. Когато Дамид започна

да обвинява сина си, аз казах: „Съвсем справедливо си изпатил от него: ти имаше хиляда таланта и живях сред разкош до деветдесетгодишната си възраст, а на осемнайсетгодишния младеж даваше по четири обола. — А ти, акарнанецо (той също стенеше и проклинаше Миртия), защо обвиняваш любовта, когато трябва да обвиняваш себе си? Ти никога не трепна пред неприятеля, самоотвержено се сражава пред другите, а се остави — ти, храбрецът! — да те хване едно момиченце с престорени сълзи и въздишки!“ Блепсий сам съдеше себе си за своята голяма глупост — че пазил парите си за наследници, които не му се падат никакви, мислейки, глупакът, че ще живее вечно. Със стоновете си те ми доставяха тогава необикновено удоволствие.

Но вече сме при входа. Отдалече трябва да гледаме и наблюдаваме пристигащите. — Охо, колко много, какви различни! И всички плачат, освен тези новородени и невръстни деца. Та и престарелите реват! Какво е това? Вълшебно питие ли ги е привързало към живота?

Ще запитам този грохнал старец. — Защо плачеш, драги, след като си умрял на такава възраст? Защо си недоволен, след като си дошъл тук старец? Навярно цар си бил?

БЕДНЯКЪТ

Не.

ДИОГЕН

Тогава — сатрап?

БЕДНЯКЪТ

И това не.

ДИОГЕН

Навярно си бил богат, и сега ти е тежко, че си умрял и си оставил голям разкош?

БЕДНЯКЪТ

Нищо подобно. Живях близо деветдесет години, прекарах оскъден живот, с тръстикова пръчка и въдица на нея, бях крайно беден, бездетен и на всичко отгоре куц и полусляп.

ДИОГЕН

И на такъв хал искаш да живееш?

БЕДНЯКЪТ

Да! Приятна е светлината, смъртта е страшна, да бягаш от нея!

ДИОГЕН

Старче, ти си луд! Опъваш се пред съдбата като дете, а си връстник на лодкаря! — Какво да каже човек за младежите, щом такива старци обичат живота? Та те трябваше да тичат към смъртта като към лекарство от негодите на старостта. — Но хайде да се връщаме вече, да не би да помислят, че искаме да избягаме, като видят, че се въртим около входа.

[1] Пелтастът е лековъоръжен пехотинец. — Б.пр. ↑

МЕНИП И ТИРЕЗИЙ

МЕНИП

Тирезий, вече не е лесно да се разбере дали си сляп. Всички ние нямаме очи, само хлътнатините им са останали. Прочее, вече не би могъл да кажеш кой е бил Финей и кой — Линкей. Но че си бил жрец и че си бил както мъж, така и жена, това съм чувал от поетите и го зная. Ето защо кажи ми, в името на боговете, от кой живот си изпитал по-голяма приятност — от мъжкия или от женския?

ТИРЕЗИЙ

Много по-приятен е женският, Менипе. По-малко грижи има. Освен това жените господствуват над мъжете и нито трябва да воюват, нито да бранят крепости, нито да се карат в народното събрание, нито да ги разпитват в съдилищата.

МЕНИП

Не си ли чувал, Тирезий, какво казва Еврипидовата Медея, като оплаква женския пол, че жените са нещастни, че търпят непоносимите страдания на родилните болки^[1]? Но кажи ми — ямбите на Медея ми спомниха — раждал ли си някога, когато си бил жена, или през оня живот си бил безплодна и бездетна жена?

ТИРЕЗИЙ

Защо питаш това, Менипе?

МЕНИП

Нищо особено, Тирезий. Отговори, ако не те затруднява.

ТИРЕЗИЙ

Не бях безплодна, но не родих.

МЕНИП

Това стига. Бих искал да зная също имаше ли матка.

ТИРЕЗИЙ

Имах, разбира се!

МЕНИП

И какво, с времето матката ти изчезна, женската ти част се затвори, порасна ти мъжки член и ти поникна брада — или изведнъж от жена стана мъж?

ТИРЕЗИЙ

Не виждам какъв смисъл има въпросът ти. Изглежда, ти се съмняваш, че е станало така.

МЕНИП

Значи, не бива да се съмнявам в такива неща, Тирезий, а като някакъв глупак да приемам всичко, без да питам дали е възможно, или не?

ТИРЕЗИЙ

Значи, ти не вярваш, че и други неща са станали така, че известни жени са се превръщали в птици, дървета и животни — например Аедона, Дафна и дъщерята на Ликаон^[2]?

МЕНИП

Ако ги срещна някъде, ще видя какво ще кажат. Но когато беше жена, ти, драги, пророчествуваше ли тогава, както по-късно, или като мъж се изучи за пророк?

ТИРЕЗИЙ

Виждаш ли! Нищо не знаеш за мене — как разреших един спор на боговете^[3], как Хера ме ослепи и как Зевс смекчи нещастieto ми чрез гадателското изкуство.

МЕНИП

Още ли се държиш за лъжите, Тирезий? Впрочем ти постъпваш като всички прорицатели: вие имате навик да не казвате нищо свястно.

[1] „Медея“. — Б.пр. ↑

[2] Дъщеря на Ликаон е Калисто. — Б.пр. ↑

[3] Зевс и Хера спорели, дали мъжът или жената изпитва по-голяма наслада в любовта. Отнесли се до Тирезий, който отговорил, че по-голямо удоволствие изпитва жената. Но понеже същото твърдял и Зевс, Хера, разгневена, ослепила Тирезий. — Б.пр. ↑

29

АГАМЕМНОН И АЯКС

АГАМЕМНОН

Ако в пристъп на лудост ти, Аяксе, уби себе си и смяташе да избиеш и всички нас, защо обвиняваш Одисей?

Защо завчера, когато той дойде да се допита до жреца, ти нито го погледна, нито го удостои с дума като боен другар, ами надменно и с големи крачки отмина?

АЯКС

С пълно право, Агамемноне. Той сам стана причина за моята лудост, защото единствен ми оспори оръжията.

АГАМЕМНОН

А ти си искал да нямаш съперници и без усилия да победиш всички?

АЯКС

Да, поне в тоя случай. Защото доспехите се падаха на мене, след като са принадлежали на братовчед ми. Вие останалите, които сте много по-храбри, се отказахте от състезанието и ми отстъпихте, а Лаертовият син^[1], когото аз неведнъж съм спасявал при опасност да бъде съсечен от фригийците, смяташе, че е по-храбър от мене и по-достоеен да владее оръжията.

АГАМЕМНОН

Тогава, храбрецо, обвинявай Тетида, която, вместо да предаде наследствените оръжия на тебе като на сродник, ги донесе и ги сложи сред всички ни.

АЯКС

Не нея, а Одисей, който единствен ми се противопостави.

АГАМЕМНОН

Прости му, Аяксе, ако той, като човек, се е стремил към слава — нещо много приятно, заради което и всеки от нас се излагаше на опасности. Освен това той те победи, и то по преценка на троянски съдии^[2].

АЯКС

Зная аз кой ме осъди, но не бива да говоря за боговете^[3]. А пък Одисей не бих могъл да не мразя, Агамемноне, дори ако сама Атина ми заповяда това.

[1] Лаертов син е Одисей. — Б.пр. ↑

[2] Като не знаел на кого от двамата да даде оръжието, Агамемнон се обърнал към троянски пленници, като ги запитал кой им е причинил по-големи беди. Всички назовали името на Одисей, и това решило въпроса в негова полза. — Б.пр. ↑

[3] Аякс знае, че основна причина за нещастията му е богиня Атина. — Б.пр. ↑

30

МИНОС И СОСТРАТ

МИНОС

Този разбойник Сострат да се хвърли в Пирифлегетонт, светотатецът да бъде разкъсан от Химерата, тиранът, Хермесе, да бъде разпънат до Титий и орлите да му късат черния дроб, а вие, праведниците, вървете към Елисейското поле и се заселете на островите на блажените, задето приживе сте постъпвали правилно.

СОСТРАТ

Чуй ме, Миносе, може би думите ми ще ти се сторят справедливи.

МИНОС

Пак ли да слушам? Още ли не си изобличен като престъпник и убиец, Сострате?

СОСТРАТ

Изобличен съм, но помисли, справедливо ли ще бъда наказан?

МИНОС

Разбира се, щом е справедливо да понесеш заслуженото наказание.

СОСТРАТ

Все пак отговори ми на един въпрос, Миносе, той ще бъде кратък.

МИНОС

Говори, само не надълго, че вече да съдя и другите.

СОСТРАТ

Каквото съм правил приживе, по своя воля ли съм го правил, или ми е било орисано от Мойрата?

МИНОС

Естествено, от Мойрата.

СОСТРАТ

Значи, и всички праведници, и ние, които изглеждаме престъпници, сме действували, служейки на нея?

МИНОС

Да, на Клото, която определя на всеки, щом се роди, какво ще прави.

СОСТРАТ

Тогава, ако някой, принуден от други и не можейки да се съпротивлява на неговото насилие, убие някого — както например прави палачът или телохранителят, тъй като първият се подчинява на съдията, а вторият на тирана, — кого ще обвиняваш за убийството?

МЕНИП

Ясно, че съдията или тирана, защото и мечът не е виновен: той служи като средство, задоволяващо гнева на първопричинителя.

СОСТРАТ

Много добре, че умножаваш примерите, Миносе. Ами ако някой по заповед на господаря си донесе злато или сребро, на кого трябва да се благодари и кой трябва да се обяви за благодетел?

МЕНИП

Онзи, който го е изпратил, Сострате. Приносителят е просто слуга.

СОСТРАТ

Виждаш ли сега колко несправедливо постъпваш, като наказваш нас, изпълнителите на това, което Клото е заповядала, и награждаваш тези, които са услужили с чуждо благо? Защото никой поне не би

могъл да каже, че е било възможно да се възразява на тези неотменими заповеди.

МИНОС

Сострате, ако се вгледаш внимателно, ще видиш, че още много други неща стават не според разума. Но чрез въпроса си ти извлече една полза: сега вече за мене ти си не само разбойник, но и софист. — Освободи го, Хермесе! Да не се наказва! — А ти гледай да не научиш и другите мъртъвци да задават подобни въпроси!

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.